

Costa i Llobera, “Als Pirineus catalans”

Per a una interpretació pedagògica del paisatge

Bernat Cifre

El poema d'aquest títol, «Als Pirineus Catalans», és el millor que Costa i Llobera dedicà a Catalunya. Poema líric-descriptiu, de cos tan revingut com la bella serralada pirenenca: 10 estrofes, de 5 versos alexandrins “a la francesa” (o sia, amb el primer hemistiqui acabat en agut), més 1 hexasíl·lab, també agut. Tot plegat: 60 versos, massissos com el roquissar, brillants com les geleres muntanyenques, sonors com els boscatges pentinats i descambuixats pel vent.

El poema està datat a Pollença entre el 17 i el 20 de juny de 1904. El poeta té, doncs, cinquanta anys i tres mesos, i acaba d'arribar d'una gira pel Principat que seguia a la conferència que sobre la “forma poètica” havia pronunciat a l'Ateneu de Barcelona el 28 de maig d'aquell any. Parlament important que ens dóna la clau de la inspiració i credo artístic de Costa. Rere les moltes enhorabones i homenatges d'amics i ateneïstes, vengué el viatge al nord de Catalunya i a la Catalunya Nord: el Canigó. Tot això és objecte i subjecte d'una minuciosa i pintoresca epístola des de Pollença al seu íntim Joan Rosselló i Crespí de Son Fortesa (Alaró). Vegeu-la a O.C. de Costa i Llobera, Selecta 1947, pàg. 1.088-1.090. (Recordem que a aquest mateix amic alaroner adreçaria Costa, tres anys després, la potser més llarga carta que del Poeta coneixem, i també d'índole descriptivo-narrativa: el raport de son viatge a Terra Santa, primavera de 1907. Vegeu-la ibid. pàg. 1.111-1.117. Sembla que és a les dues epístoles, i a “Una visita al monte de Alvernia”, centre d'Itàlia -en cast.; ibid. pàg. 913-916-, on hem de trobar el gran Costa descriptor!).

El bessó de la primera carta és l'eixida a les “Muntanyes regalades” del Canigó. Llàstima no recordi aquí Costa —*lapsus memoriae*?, pudorosa reticència?— que dos anys feia en aquest sant lloc, l'ermita de Sant Martí de Canigó, li havien lliurat els dos darrers pactes de Jocs Florals, la viola (per “Creixença. Impressió de Barcelona”), i l'englantina (per “La deixa del geni grec”), premis que ell no pogué anar a recollir personalment, i que l'elevaven a Mestre en Gai Saber.

La carta reconta també, però no tan detingudament, les altres estacions del viatge: Perpinyà, Girona, Olot, Sant Joan de les Abadesses, Ripoll, Ribes de Fresser,

Vic i, naturalment, Barcelona. I entre la geografia física de muntanyes i rius, la geografia cultural de temples i museus i la geografia humana de literats i recitals poètics. Un viatge triomfal!

En Costa es troba de retorn a sa Vila nadiua, dins la serralada de Mallorca; de retorn del molt més altívol Pirineu. Embaumat, impressionat de tanta muntanya, i com si volgués pagar el preu d'una eixida tan meravellosa, dóna vol a la memòria i a la imaginació. I desferma son discurs poètic:

Estrofa I.- Antropomorfismes: els Pirineus tractats com a “vells immortals”. Testes de neu, barbes de gel, vestes d'estam o vellut. El poeta se sent formiga. I, humilment, adora.

Estrofa II.- Quins tipus humans heu petrificat? Reis-pastors, vidents, patriarques, ascetes, guerrers? Sou assemblea de vells gegants, sou els nostres pares.

Estrofa III.- Temples i castells són murs de l'avior. Jo no sé, però, com pot caure avui dia —temps antibel·licistes— l'expressió “creadores guerres”. Ni tan sols per expandir l'imperi de les Quatre Barres!

Estrofa IV.- Dels Pirineus neix la Llengua Catalana. I els topònims d'allà passen com a antropònims a Balears.

Estrofa V.- Costa, fill de Mallorca, sent les seves arrels catalanes, com un nét les dels seus avis.

Estrofes VI-VII-VIII.- Després de l'exclamació "vells avis immortals", repetició de l'arrancada del poema, vuit peticions: conta-me, obriu-me el passat; rebejau-me dins la frescor pirenenca, deixau-me somniar, deixau-me beure de les fonts, deixau-me papallonejar entre flors o entre congestes, bressau, rejoiniu ma poesia amb aires bosquetans. Comunió del poeta amb morts i vius al cor del Pirineu, santuari del geni català.

Estrofes IX-X.- Oh Profetes Pirineus: revelau-me el futur, la força i destí de la raça.

Tenia Costa una "filia", una "mania" per les muntanyes. Les canta o les esmenta, nominades o anònimes. Només dos exemples: "Damunt l'altura" (1874, el poeta té 20 anys!), que és un formidable himne a la Creació; i "Canción de la montaña" (1897), on les estrofes 5a., 6a. i 7a., tot perfilant els caires maternal i patriòtic dels monts, potser sien unes prepinzellades d'"Als Pirineus Catalans".

I ara prou ja d'explicacions introductòries. Però per tancar-les no se m'ocorre sinó una imatge d'aquell espectacle que Costa rebutja i desaconsella: les curses de braus (la tauromàquia). Vull dir, per contra, que Costa i Llobera, com a torejador de cims i roquissars, quedà bé, més que bé, davant el brau toro "Pirineu". Vegeu-ne la feina:

ALS PIRINEUS CATALANS

*Salut, vells immortals! Amb les nevades testes,
amb les barbes de gel caient sobre les vestes
d'estam o de vellut, ja us veig, oh Pirineus!
Formiguejant humil baix de l'altura vostra,
ma vida d'un moment sorpresa ara se postra
i adora a vostres peus.*

*¿Seriéu reis-pastors, vidents o patriarques,
ascetes o guerrers? De tot en veig les marques
en el segell distint de vostra majestat.
Mes tots, oh vells gegants! units en assemblea,
tots ara m'infoneu una mateixa idea
de la paternitat.*

*Bé sou els pares forts de nostra gent i raça.
A vostres flancs arreu el viatger que passa
veu temples i castells, com nius de l'avior...
D'aquí fou que, sortint en creadores guerres,
l'escut dels quatre pals fità les notres terres
amb sang d'igual honor.*

*Com brollen aquí els rius que alleten Catalunya,
la parla aquí brollà que mai del cor s'allunya
del poble que la té per signe distintiu;
i els noms propis aquí de viles i paratges,
com a records pairals perduren en llinatges
de mon terror nadiu.*

*Fill de Mallorca, jo no estrany aquesta terra
i sent fondes arrels al cor de la gran serra,
talment com atractius d'una sagrada llar.
Me passa com al nèt criat lluny de sos avis,
que al veure'ls, espantat, mes sense por d'agravis
se'n deixa agombolar.*

*Vells avis immortals! Conta-me'n de rondalles,
dictau-me'n de cançons, d'idil·lis i batalles,
de torres, monestirs, estanys i encantaments...
Obriu-me el fosc tresor del temps i del misteri
i rabejau-me avui en el frescal platxeri
de prats, fonts i torrents.*

*Deixau-me somniar dins vostres fondalades,
deixau-me beure a pler a vostres fonts gemades,
que baixen de les neus saltant de joventut...
Papallonar deixau-me en lliris i ginestes
o pels rosers de llum que sobre les congestes
esfulla el sol caigut.*

*Bressau, rejoiniu ma pobra poesia
amb eixos vells cantars de dolça melangia
ungits de boira i sol i aroma bosquetà.
Entre passats i vius, aquí vull combregar-hi
en la unitat de sang que ensenya eix santuari
del geni català.*

*Ah! Si com del passat me revelau les coses,
podieu fer-me oir les que el futur té closes
damunt la nostra raça en tenebrós segell!
Bé em plau interrogar vostre repòs profètic
que sembla atreure aquí tot esperit poètic
per intimar amb ell.*

*De nit, quan el silenci engendra la paraula
que cada gran penyal amb sos veïns entaula,
formant com un consell de savis gegantins,
entendre m'ha semblat quelcom de tal murmuri
sobre la raça fent patriarcal auguri
de força i nous destins.*

Miquel Costa i Llobera

No direu que, ultra pinzellades liricopaisatgístiques, l'oda no és una explosió de catalanitat per part del poeta pollencí! □